

УДК 339.138

Тетяна БОРИСОВА

ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПОВЕДІНКОВИХ СХЕМ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Резюме. Наведено результати дослідження міграційних поведінкових схем учнівської молоді Тернопіль, проведеного у грудні 2012 року методом опитування. Виявлено особливості міграційного досвіду респондентів, їх міграційні наміри, ставлення до трудової міграції, а також рівень поінформованості респондентів з питань, що стосуються трудової міграції, та їх потреби у такій інформації.

Дослідження виявило два поведінкові варіанти трудового працевлаштування за кордоном, які різняться залежно від наявності в учнів міграційного досвіду. Особливості виявлених міграційних поведінкових схем молоді створили передумови для розроблення демаркетингових рішень для зниження попиту на такий вид антиблага, як нелегальна трудова міграція.

Ключові слова: демаркетинг, зниження попиту, міграційні настрої, некомерційна організація, міграційна поведінка.

Tetiana BORYSOVA

RESEARCH ON MIGRATORY BEHAVIOUR OF SCHOOLBOYS AND SCHOOLGIRLS

Summary. Research results of the migratory behaviour models of young people of Ternopil city conducted in December, 2012 by the survey are offered in the article. The features of migratory experience of respondents, their migratory intentions, attitude of respondents towards labour migration, the level of knowledge of respondents on questions relating labour migration and their needs in such information are presented in the article. Two behaviour variants of labour employment abroad which differ depending on the respondents' migratory experience are found out during the investigation. The USA and UK were specified by respondents as the most attractive countries for labour migration.

The reasons of travelling abroad were indicated by respondents. This makes possible to draw a conclusion that young people still do not find possibility for the professional, social, personal self-realization in our country and even the absence of parents and relatives abroad is not an important barrier for their emigration.

The features of the identified migratory behaviour patterns of young people and ways of demarketing decisions development for decreasing demand on such type of disutility as illegal labour migration are presented in the article. The measures to intensify marketing communication policy targeted to people which possess migratory experience; to conduct the preventive informing of young people at school; to raise awareness of risk groups of organizations that provide assistance with legal employment, with obtaining information about social environment in which a person aims to work, conditions of labour and procedure of immigrant legalization are offered in the article.

Key words: demarketing, demand decreasing, migratory moods, non-commercial organization, migratory behaviour.

Постановка проблеми. Зростання попиту на соціальні послуги, спричинене культурним та інтелектуальним розвитком населення України, нездатністю державного та приватного секторів економіки ефективно задовольнити попит на такі послуги актуалізувало питання використання маркетингу для досягнення неприбуткових цілей інститутів громадянського суспільства. Крім того, важливим питанням залишається питання регулювання виробництва та споживання антиблаг, до яких відносять нелегальну трудову міграцію. За експертними оцінками близько 50 % усіх міжнародних мігрантів перебувають у статусі нелегальних трудових мігрантів у більш розвинених країнах, аніж посилюють там соціальну напругу та зазвичай погіршують криміногенну й економічну ситуацію [1]. Зростання нелегальних міграційних потоків актуалізувало питання виявлення масштабів та специфіки потенційного попиту на послуги з нелегального працевлаштування за кордоном як суспільного антиблага, що завдає шкоди всім членам суспільства, і потребу в емпіричних дослідженнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичними підвалинами концепції некомерційного маркетингу є такі: концепція виявлених переваг П. Самуельсона, котрий обґрунтував неоптимальну поведінку споживача, яка внаслідок об'єктивно існуючої невизначеності не завжди спрямована на максимізацію корисності та добробуту; концепція обмеженої раціональності Г. Саймона, який досліджував питання етичності порушення принципу суверенітету споживача при вживанні антиблаг, питання ідентифікації товарів та послуг як антиблаг, питання регулювання виробництва та споживання антиблаг; концепція соціально-етичного маркетингу, ідеї котрої успішно імплементувались у практику комерційних

підприємств та організацій; ідеї міжсекторного обміну маркетинговими знаннями, які були репрезентовані роботами Ф. Котлера, С. Лівая, Дж. Зальтмана і Б. Шапіро, котрі трансформувались у концепцію некомерційного маркетингу. Значний вклад у дослідження проблем оцінювання трудової міграції внесли такі зарубіжні вчені, як А. Монтанарі, А. Путіні, Т. Наполітано, М.А. Батіста та інші.

Метою статті є вивчення міграційних поведінкових схем учнівської молоді Тернополя, особливостей їх прояву та впливу на наміри стосовно нелегального працевлаштування за кордоном. Поставлена мета зумовила необхідність розв'язання таких завдань:

1. Дослідження міграційного досвіду респондентів.
2. Дослідження міграційних намірів респондентів.
3. Дослідження ставлення респондентів до нелегальної трудової міграції.
4. Дослідження рівня поінформованості респондентів з питань, що стосуються трудової міграції, та їх потреби у такій інформації.

Виклад основного матеріалу. Методологічною основою дослідження є система наукових принципів та методів, презентованих у працях [2 – 8].

Дослідження міграційних поведінкових схем учнівської молоді було проведено у грудні 2012 року методом опитування. Респондентам було запропоновано заповнити анкету, котра містила 25 запитань. В опитуванні взяло участь 400 учнів 10 – 11 класів Тернополя, а саме школи 4, 7, 10, 12, 15, 19, 20, 24, 26, 27. Отримано 356 анкет із відповідями, що становить 89 % запланованого обсягу вибірки і є достатнім для забезпечення репрезентативності вибірки. Варто зауважити, що 36 анкет не мали відповідей на запитання 20 – 25, що було враховано при опрацюванні результатів опитування.

На запитання 2, 4 – 9, 14, 15, 17, 19, 21, 22 анкети респонденти вказали більше однієї відповіді, що враховано при опрацюванні результатів, тому сума часток відповідей респондентів більша 100 %. Розподіл респондентів за статтю є таким: 61 % – дівчат, 39 % – хлопців. У вибірці частка респондентів кожного віку представлена таким чином: 59 % складають учні, яким 16 років, учні віком 17 років формують 24 %, решту 17 % становлять учні, яким 15 років.

Стосовно міграційного досвіду респондентів, то в ході опитування встановлено, що 39 % опитаних учнів були хоча б один раз за кордоном, 61 % – жодного разу. Щодо мети закордонної поїздки, найбільша частка опитаних – 60 % – вказала туризм, 29 % респондентів були за кордоном у гостях у родичів, 17 % учнів були на спортивних змаганнях, навчалися за кордоном 5 % опитаних, 1 % респондентів були на наукових конференціях та олімпіадах, решта (6 %) учнів вказали інші причини, а саме, проживання з батьками, поїздка на фестиваль, участь у змаганнях із танців.

Стосовно міграційних настроїв учнів, то 90 % опитаних виявили бажання поїхати за кордон, вагались із відповіддю 8 %, лише 2 % респондентів не хотіли б залишати Україну. Міграційні настрої учнів дещо різняться залежно від того, чи були вони раніше за кордоном, чи ні. 88 % тих респондентів, які жодного разу не були за кордоном, хотіли б поїхати за кордон, 10 % – вагались. Для порівняння: 93 % тих учнів, які вже були в іншій країні, хотіли б знову поїхати за кордон, вдвічі менше порівняно з попередньою групою (5 %) – вагались.

В якості мети можливої поїздки за кордон респонденти вказали такі: 32 % опитаних – на постійне місце проживання, 27 % – на навчання, 14 % – на роботу, з інших причин – 27 % учнів. Серед таких причин 83 % респондентів вказали туризм, 9 % – відвідати родичів, 5 % – участь у змаганнях, по 1 % опитаних – зайнятись місіонерською діяльністю, відвідати наукові конференції та без визначеної мети.

Відповіді стосовно мети можливої поїздки дещо різняться залежно від міграційного досвіду опитаних. Серед тих учнів, які ніколи не були за кордоном, на 4 % більша частка бажаючих поїхати а кордон працювати (16 % опитаних), на 3 % менше бажаючих навчатися за кордоном, на 1 % більше бажаючих проживати за кордоном порівняно із учнями, які вже колись були в іншій країні. Крім того, серед ймовірних власних мотивів поїздки на 15 % більше учнів, які не були раніше за кордоном, називали туризм.

Які обставини і наскільки сильно можуть вплинути на наміри учнів виїхати за кордон показали відповіді на запитання 5 анкети. Переважна більшість (90 %) опитаних вказали

бажання подорожувати, 77 % – можливість збільшення матеріального статку, 77 % – відсутність роботи в Україні, 76 % – бажання дати дітям відповідну освіту, соціальний статус чи допомогти батькам/родичам, 73 % – бажання оволодіти знаннями і навичками, недоступними на батьківщині, 70 % – кращі медичні та соціально-побутові умови за кордоном, по 69 % опитаних вказали такі мотиви, як професійна нереалізованість в Україні та бажання фахової самореалізації, надія на кращі умови роботи за межами України, 67 % – поповнення сімейного бюджету, 58 % респондентів – наявність батьків, близьких родичів, що перебувають за кордоном, 41 % – знайомство з іноземними правовими та соціальними системами, 24 % – одруження за кордоном, 2 % – інші мотиви. Це свідчить про те, що молодь все ще не знаходить в своїй країні можливості для професійної, соціальної, особистої самореалізації і навіть відсутність батьків, близьких родичів за кордоном не є вагомою перешкодою для поїздки за кордон.

При цьому можна було помітити відмінності у мотивах поїздки за кордон серед учнів, які були та не були раніше за кордоном:

1. З метою поповнення сімейного бюджету виїхали б на 19 % більше саме тих учнів, які ще не були за кордоном.

2. З метою фахової самореалізації, з надією на кращі умови роботи за межами України радше емігрували б респонденти, які ще досі не були за кордоном (частка позитивних відповідей стосовно цього мотиву на 12 % більша).

3. Наявність батьків, близьких родичів, що перебувають за кордоном, для учнів з міграційним досвідом є менш вагомим мотивом (частка позитивних відповідей на 8 % менша).

4. Мотиви відсутності роботи в Україні та професійної нереалізованості в Україні, бажання оволодіти знаннями і навичками, недоступними на батьківщині для тих респондентів, які вже були в іншій країні, є менш вагомим порівняно із іншими учнями (частка позитивних відповідей на 5 % менша).

5. Мотив «Одруження за кордоном» вказали частіше учні, які вже колись були за кордоном (частка позитивних відповідей стосовно цього мотиву на 4 % більша).

6. Учні, які раніше були за кордоном, вказували дещо меншу кількість варіантів мотивів порівняно із іншою групою учнів, що може свідчити про більшу визначеність та конкретність причин їх намірів поїхати за кордон (середня частка позитивних відповідей менша на 3,3 %).

7. Мотив виїхати за кордон «Знайомство з іноземними правовими та соціальними системами» зазначали частіше респонденти, які вже колись були за кордоном (частка позитивних відповідей стосовно цього мотиву на 3 % більша).

Відповіді на запитання щодо причин відмови від поїздок за кордон розподілились наступним чином: власна сім'я та діти в Україні стримали б від закордонних поїздок – 55 % опитаних, висока оплата праці в Україні – 52 %, небажання залишати батьків – 49 % респондентів, забезпеченість роботою в Україні – 46 % учнів, власний бізнес в Україні – 37 %, відсутність коштів на оформлення документів, візи тощо – 15 % опитаних, візові бар'єри – 12 %, інші мотиви – 1 %.

Дослідження виявило, що такі причини, які стосуються родинних стосунків (власна сім'я та діти в Україні, батьки), для групи учнів, котрі вже раніше побували за кордоном, є менш вагомими порівняно з тими респондентами, які ще не були в іншій країні (частки цих причин відповідно на 10 % та 13 % менші). Також відсутність коштів на оформлення документів, візи є менш відчутним бар'єром при поїздки за кордон для учнів із міграційним досвідом (на 7 %).

Наміри опитаних учнів у майбутньому працювати легально чи нелегально за кордоном розподілились таким чином:

1. Однозначно не погодяться працювати нелегально за кордоном 38 % респондентів.

2. Можливо погодяться працювати нелегально, за умови хорошого заробітку 21 % учнів.

3. Погодяться працювати нелегально лише тимчасово, щоб потім отримати легальний статус 38 %.

4. Погодяться працювати нелегально, якщо це буде за фахом, 4 % респондентів.

5. Однозначно погодяться працювати нелегально 3 % опитаних.

Варто зауважити, що учні, які вже були за кордоном, більше схиляються працювати за кордоном нелегально.

Опитані молоді люди бажали б працювати за кордоном в таких секторах народного господарства, як показано на рис. 1.

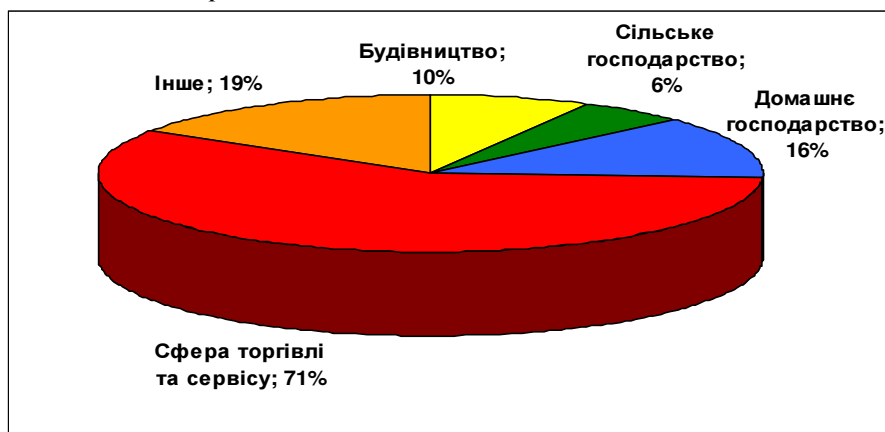

Рисунок 1. Розподіл відповідей на запитання «На яку саме роботу ви погодилися б поїхати?»

Figure 1. Diagram of answers on a question «What kind of work would you agree to work in?»

Серед інших сфер працевлаштування 19 % респондентів вказали сферу культури та мистецтва, економіку, медицину, високотехнологічні галузі, юриспруденцію та журналістику, спорт та інше, що свідчить про прагнення респондентів працювати у сферах, де використовується інтелектуальна праця й потрібен талант.

Можна помітити, що перелічені у питанні 8 сфери народного господарства дещо більше приваблюють опитуваних, які ще досі не були за кордоном, на противагу їм респонденти із міграційним досвідом бажали б працевлаштуватися в інших сферах, серед яких вони вказали високотехнологічні та перспективні галузі, медицину, журналістику, мистецтво, культуру та інші. Проте обидві групи респондентів надають значну перевагу сфері торгівлі та сервісу, включаючи готельний бізнес (72 % та 69 % опитаних).

На запитання 9 анкети стосовно можливого терміну їх перебування за кордоном відповіді респондентів розподілились так: найбільша частка опитаних ще не визначилась (32 % опитаних), 21 % респондентів припускають, що залишились би за кордоном назавжди, 16 % учнів хотіли б поїхати за кордон на 2 – 3 роки, 15 % опитаних хотіли б побути за кордоном рік, 9 % – 2 – 3 місяці, 7 % опитаних – півроку.

Отже, переважна більшість опитуваних не визначилась, а значна частина хотіла б залишитись за кордоном назавжди, що може свідчити про наявність у цих респондентів категоричного переконання про неможливість реалізації своїх цілей в Україні. При цьому, як виявило опитування, назавжди б залишились на 13 % більше учнів, які вже раніше були за кордоном, порівняно із тими, які ще не мають міграційного досвіду. Крім того, у групі респондентів із міграційним досвідом менша частка тих, що вагається із відповіддю (на 9 %), що може свідчити про більшу конкретність їх міграційних намірів.

Географія міграційних намірів респондентів доволі широка (рис. 2). Найпривабливішими країнами для трудової міграції респонденти вказали США (51 % опитаних) та Велику Британію (42 %), потім згадувалась Італія (25 %), Німеччина (23 %), Польща (22 %), Франція (20 %), Канада (20 %), Іспанія (14 %). 5 % респондентів поїхали б працювати до Росії, по 4 % до ЄС, Чехії, Голландії, Швейцарії. По 3 % опитуваних хотіли б працювати у таких країнах, як Австрія, Швеція, Норвегія, Португалія, Японія. В усіх розвинених країнах та в Австрії хотіли б працювати 2 % опитаних. По 1 % учнів вказали серед ймовірних країн трудової міграції такі: Данія, Словаччина, ОАЕ, Таїланд, Бразилія, Корея, Мексика, Ірландія, Фінляндія.

54 % респондентів вказали, що якби була б можливість залишитись за кордоном, то обов'язково скористалися б нею, 10 % – ні, 36 % опитуваних вагались із відповіддю. Серед

учнів, які вже колись були за кордоном, є більше бажаючих залишитися за кордоном (на 7 %) і менше таких респондентів, які вагаються (на 8 %).

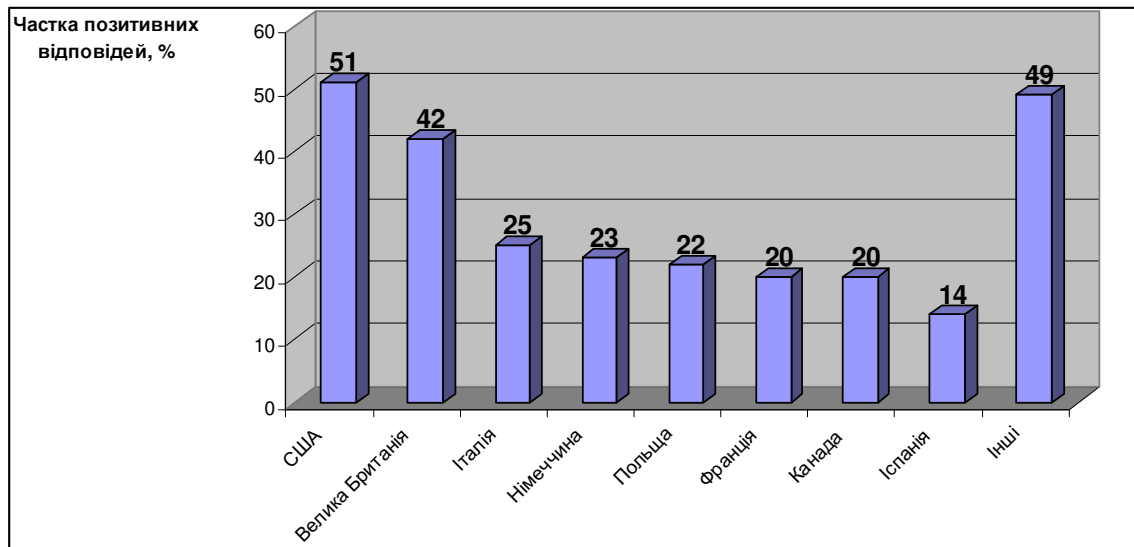

Рисунок 2. Розподіл відповідей на запитання «В яких країнах ви хотіли б працювати?»

Figure 2. Diagram of answers on a question «What countries would you like to work in?»

Стосовно іноземних мов, якими володіють опитувані, вони відповіли так:

- російська – 89 % опитуваних;
- англійська – 81 % респондентів;
- польська – 20 % опитуваних;
- німецька – 16 % учнів;
- італійська – 4 % учнів;
- французька – 4 % респондентів;
- іспанська – 2 % опитаних;
- інші мови – 6 % учнів.

Найбільша частка опитуваних володіють російською, англійською, польською чи німецькою мовами, що обумовлено вимогами шкільної програми та географічним розташуванням Тернопільської області, а також тенденцією останніх років – зростанням кількості українських абітурієнтів Західного регіону, які хочуть навчатись у вузах Польщі, що заохочує їх вивчати польську мову.

Ставлення респондентів до людей, які виїжджають на роботу за кордон, у переважній більшості позитивне чи байдуже:

- негативно ставляться 1 % опитаних;
- швидше негативно ставляться 4 % респондентів;
- байдуже відносяться 40 % опитаних;
- швидше позитивно ставляться 30 % респондентів;
- позитивно відносяться 25 % опитаних.

Можна зауважити, що респонденти, які раніше були за кордоном, прихильніше ставляться до трудових емігрантів – позитивно та швидше позитивно ставляться на 1 % та 4 % відповідно більше опитаних, також байдуже відносяться на 7 % більше респондентів саме з міграційним досвідом.

На запитання 14 анкети «Чи хто-небудь з ваших родичів/друзів працює/працювали за кордоном?» опитані відповіли таким чином: в 13 % опитаних немає родичів чи друзів, які

працюють чи колись працювали за кордоном; в 23 % респондентів є друзі чи родичі, які раніше працювали за кордоном, але зараз не працюють; в 12 % учнів є родичі чи друзі, які працюють за кордоном посезонно; в 17 % – також, але тимчасово, а найбільша частка опитаних – 39 % – вказали, що зараз мають родичів чи друзів, які постійно працюють за кордоном.

Отже, лише в 13 % опитаних немає друзів чи родичів, які були чи є трудовими мігрантами, решта опитаних мають можливість побачити досвід працевлаштування за кордоном людей зі свого соціального середовища.

Досвід трудової міграції близьких респондентам людей різний. Згідно з результатами дослідження найбільшими труднощами для трудових мігрантів – родичів чи друзів респондентів – стали мовний бар'єр (вказали 39 % опитаних), неможливість швидкого працевлаштування (26 % респондентів), відсутність можливості спілкування з родиною (23 % опитаних). Ці три перешкоди учні вказали частіше за середнє значення частки позитивних відповідей.

Відсутність легального працевлаштування як перешкоду вказали 7 % опитаних; понаднормовий робочий графік – 15 % респондентів; психологічні проблеми, з якими зіштовхуються трудові мігранти і члени їх родин, – 14 %; проблеми професійної реалізації тих, хто повертається, – 9 %; правова незахищеність та правові проблеми мігрантів та тих, хто повертається, – 8 %; погані умови проживання та низька оплата праці – 7 %, неможливість задовольняти культурно-дозвілеві потреби вказали 4 % респондентів; дискримінація за національною ознакою – 3 %; сексуальні домагання – 1 %. Серед інших труднощів (7 % респондентів), з якими зіткнулись родичі чи друзі опитаних, працюючи за кордоном, вказувались такі: робота не за професією, расизм, важка праця, обман, смерть, тривалий час для легалізації, 12 респондентів не були поінформовані про будь-які труднощі, 6 осіб зазначили, що труднощів не було.

Труднощі, з якими зіткнулись за кордоном родичі чи друзі респондентів, можуть стати на заваді виїзду з України для 27 % опитаних, проте для більшості опитаних (40 %) ці перешкоди не стануть на заваді, щоб виїхати за кордон, 33 % респондентів вагалися із відповіддю.

Стосовно планів на майбутнє, то більшість молодих людей вказали такі: здобути освіту (81 % опитаних), створити сім'ю (67 %), придбати нове житло (66 %), покращити матеріальне становище (51 %). Також частина опитаних планує розпочати власний бізнес (49 % респондентів), оволодіти новою професією (29 %), реалізувати інші життєві цілі (8 %), змінити місце праці (6 %). При цьому більшість опитаних (57 %) вважає, що саме поїздка за кордон допоможе їм реалізувати ці життєві плани, 33 % опитаних вагаються з відповіддю. Лише 10 % респондентів не впевнені, що поїздка за кордон допоможе досягти поставлених цілей.

У ході дослідження рівня поінформованості та потреби в інформації виявлено, що молоді люди доволі серйозно переймаються, чи потрібна і яка інформація необхідна перед виїздом за кордон, що є позитивним явищем (у середньому пересічний респондент вказав не один, а третину із запропонованих варіантів необхідної інформації перед поїздкою за кордон).

Найчастіше опитані учні вказували потребу бути поінформованими про організації, котрі надають допомогу щодо легального працевлаштування (65 % респондентів), соціальне середовище, в якому буде виконуватися робота, умови праці (54 %) та можливості вироблення документів у країнах еміграції (51 %).

Не часто вказувалася потреба в інформації про способи адаптації, механізми захисту своїх прав, можливості спілкування з українською діаспорою та способи проведення вільного часу (по 41 %), механізми комунікації та способи зв'язку з родиною (39 % опитаних), організації, котрі надають соціальну, психологічну та правову допомогу за кордоном (38 %).

Бути поінформованим перед поїздкою за кордон про шляхи подолання психологічних проблем вважають за необхідне лише 12 % опитаних, інші варіанти вказали 1 % респондентів. При цьому рівень задоволеності респондентів власною поінформованістю з цих питань характеризується як нижче середнього (2,83 бала з 5 балів). Отже, в ході опитування виявлено потребу підвищувати рівень обізнаності молоді з усіх перелічених в анкеті питань, а особливо з питань, що стосуються соціальної адаптації трудових мігрантів, оскільки саме з цього питання респонденти зазначили найнижчу оцінку рівня поінформованості (2,59 бала із 5 балів).

У ході опитування з'ясовано: якщо в респондентів виникне бажання поїхати на роботу за кордон, більшість звернеться за інформацією до родичів, друзів, знайомих, котрі там працювали (66 % опитаних), 44 % опитаних звернулися б в організації, котрі займаються питаннями трудової міграції, 20 % опитаних шукатимуть інформацію в представництвах міжнародних компаній в Україні, 26 % респондентів – в посольствах та консульствах, з інших джерел інформації – 1 % (тут вказували Інтернет як джерело інформації).

На думку респондентів, правову культуру громадян з питань трудової міграції та її наслідків варто підвищувати такими способами:

1. Проводити консультації в посольствах і туристичних компаніях – 51 % опитаних.
2. Запровадити відповідні навчальні програми в навчальних закладах – 46 %.
3. Проводити громадські обговорення на дану тематику – 30 % учнів.
4. Збільшити кількість соціальної реклами на дану тематику – 25 % респондентів.
5. Збільшити кількість телевізійних програм на дану тематику – 18 % опитаних.
6. Іншим способом – 1 % учнів.

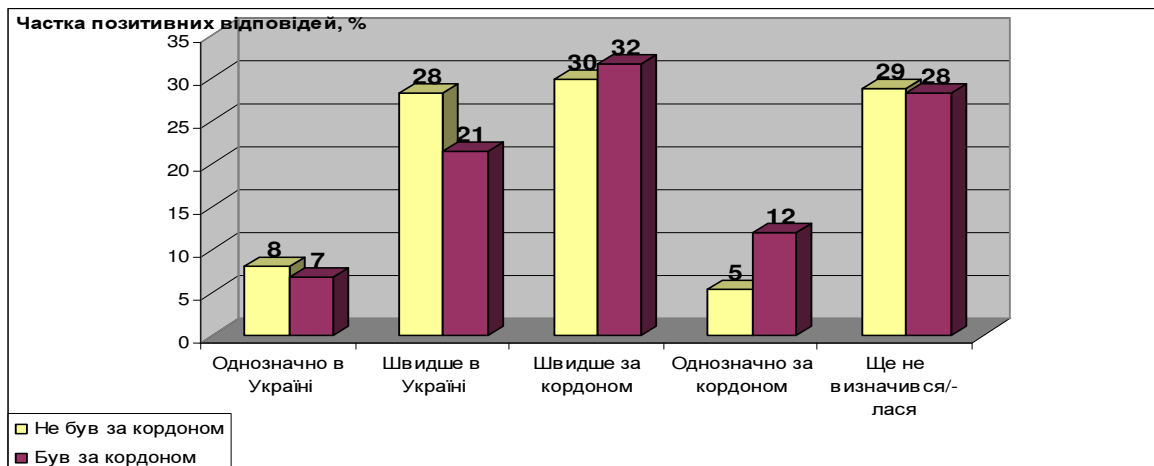
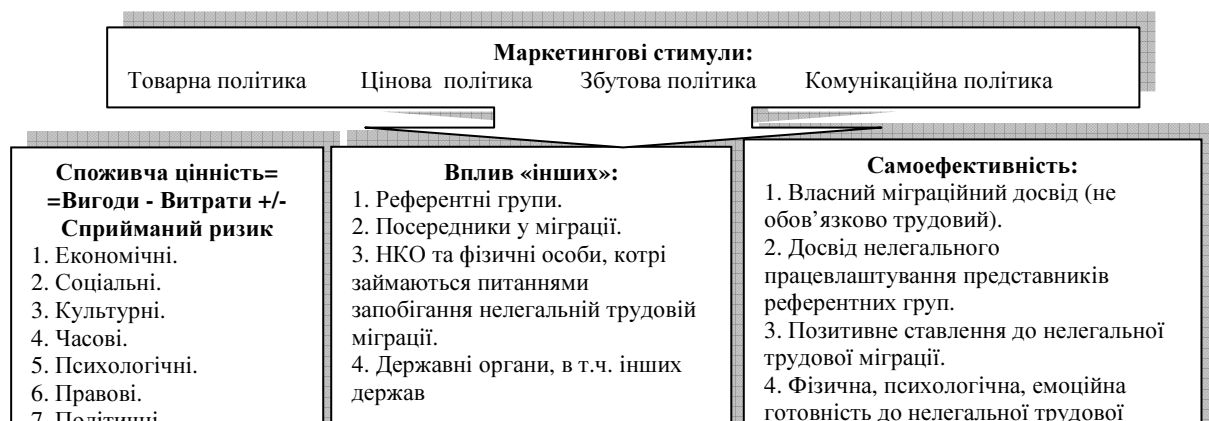

Рисунок 3. Розподіл відповідей на запитання «Де ви бачите своє майбутнє: в Україні чи за кордоном?» залежно від міграційного досвіду респондентів

Figure 3. Diagram of answers on a question «Where do you plan to be in the future: in Ukraine or abroad?» depending on the migratory experience of respondents

На рис. 4 зображено модель поведінки потенційного нелегального трудового мігранта (адаптовано автором за [2, с. 156]).

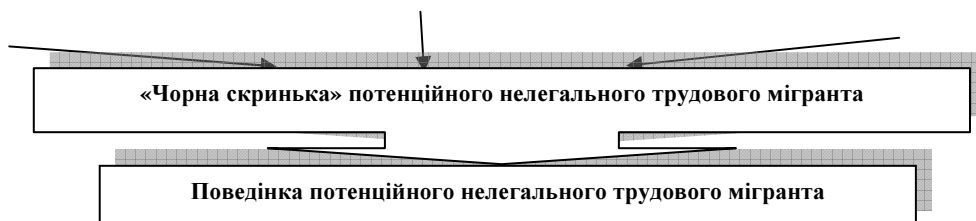

Рисунок 4. Поведінкова модель потенційного нелегального трудового мігранта
(адаптовано автором за [2, с. 156])

Figure 4. Behaviour model of potential illegal labour migrant
(adapted by the author after [2, p. 156])

Стосовно міграційних намірів респондентів, то опитування виявило, що респонденти приблизно нарівні бачать своє майбутнє як в Україні (34 % опитаних), так і за кордоном (38 % респондентів). Ще не визначилися – теж майже третина опитаних (29 %). При цьому категорично переконані реалізувати свої життєві цілі саме за кордоном чи саме в Україні лише по 8 % респондентів. «Швидше в Україні» бачать себе 26 % опитаних, «швидше за кордоном» – 30 %. Варто зауважити, що міграційні наміри респондентів відрізняються в учнів, які були за кордоном, від учнів, які ще не мають міграційного досвіду. Можна помітити, що кількість бажаючих реалізувати свої життєві цілі лише за кордоном серед респондентів із міграційним досвідом на 7 % більша, «швидше за кордоном» – більша на 2 %.

Висновки. Проведене дослідження виявило особливості та чинники нелегального трудового працевлаштування як поведінкового вибору учнівської молоді, зокрема такі:

1. Дослідження виявило два поведінкові варіанти трудового працевлаштування за кордоном, які різняться в учнів залежно від наявності в них міграційного досвіду.
2. Респонденти приблизно нарівні бачать своє майбутнє як в Україні (34 % опитаних), так і за кордоном, ще не визначились теж майже третина опитаних.
3. Стосовно міграційних настроїв учнів, то 90% опитаних виявили бажання поїхати за кордон.
4. В якості мети можливої поїздки за кордон респонденти вказали такі: 32 % опитаних – на постійне місце проживання, 27 % – на навчання, 14 % – на роботу, з інших причин – 27 % учнів.
5. Серед мотивів поїздки за кордон переважна більшість опитаних вказали одночасно кілька: «Бажання подорожувати», «Можливість збільшення матеріального статку», «Відсутність роботи в Україні», «Бажання дати дітям відповідну освіту, соціальний статус чи допомогти батькам/родичам», «Бажання оволодіти знаннями і навичками, недоступними на батьківщині», «Кращі медичні та соціально-побутові умови за кордоном», «Професійна нереалізованість в Україні», «Бажання фахової самореалізації, надія на кращі умови роботи за межами України», «Поповнення сімейного бюджету», «Наявність батьків, близьких родичів, що перебувають за кордоном». Це свідчить про те, що молодь все ще не знаходить у своїй країні можливості для професійної, соціальної, особистої самореалізації й навіть відсутність батьків, близьких родичів за кордоном не є вагомою перешкодою для поїздки за кордон.
6. Стосовно намірів опитаних учнів у майбутньому працювати легально чи нелегально за кордоном, то погодилися б працювати за кордоном нелегально 66 % респондентів.
7. Респонденти надають значну перевагу працевлаштуванню в сфері торгівлі та сервісу, включаючи готельний бізнес.

8. Найбільша частка опитаних ще не визначилась стосовно можливого терміну їх перебування за кордоном, п'ята частина респондентів залишилася б за кордоном назавжди, що може свідчити про наявність у них категоричного переконання про неможливість реалізації своїх цілей в Україні.

9. Найпривабливішими країнами для трудової міграції респонденти вказали США та Велику Британію, потім Італію, Німеччину, Польщу, Францію, Канаду, Іспанію. При цьому найбільша частка опитуваних володіють російською, англійською, польською чи німецькою мовами.

10. Більше половини респондентів вказали, що якби була можливість залишитись за кордоном, то обов'язково скористалися б нею.

11. Ставлення респондентів до людей, які виїжджають на роботу за кордон, у переважній більшості позитивне чи байдуже, оскільки лише в 13% опитаних немає друзів чи родичів, які були чи є трудовими мігрантами, решта опитаних мають можливість побачити досвід працевлаштування за кордоном людей зі свого соціального середовища.

12. Досвід трудової міграції близьких респондентам людей різний. Найбільшими труднощами для трудових мігрантів – родичів чи друзів респондентів – стали мовний бар'єр, неможливість швидкого працевлаштування, відсутність можливості спілкування з родиною. Проте для більшості опитаних ці перешкоди не стануть на заваді, щоб виїхати за кордон. При цьому більшість опитаних вважає, що саме поїздка за кордон допоможе їм реалізувати ці життєві плани, третина ж опитаних вагається з відповіддю.

13. У ході дослідження виявлено, що молоді люди доволі серйозно переймаються, чи потрібна їм яка інформація необхідна перед виїздом за кордон, що є позитивним явищем (у середньому, пересічний респондент зазначив не один, а третину із запропонованих варіантів необхідної інформації перед поїздкою за кордон). Найчастіше опитані учні вказували потребу бути поінформованими про організації, котрі надають допомогу щодо легального працевлаштування, про соціальне середовище, в якому буде виконуватися робота, умови праці та про можливості легалізації в країнах еміграції.

14. Рівень задоволеності респондентів власною поінформованістю з цих питань характеризується як нижче середнього. В ході опитування виявлено потребу підвищувати рівень обізнаності молоді з усіх перелічених в анкеті питань, а особливо з питань, що стосуються соціальної адаптації трудових мігрантів, оскільки саме з цього питання респонденти зазначили найнижчу оцінку рівня поінформованості. В ході опитування з'ясовано, що якщо в респондентів виникне бажання поїхати на роботу за кордон, більшість звернеться за інформацією до родичів, друзів, знайомих, котрі працювали за кордоном.

15. Особливості виявлених міграційних поведінкових схем молоді варто врахувати при формуванні демаркетингових рішень для зниження попиту на такий вид антиблага, як нелегальна трудова міграція, зокрема інтенсифікувати маркетингову комунікаційну політику серед людей із міграційним досвідом, проводити превентивне інформування молоді у школі, підвищувати рівень поінформованості ризик-груп про організації, котрі надають допомогу щодо легального працевлаштування, методи отримання інформації про соціальне середовище, в якому особа прагне працювати, умови праці та можливості легалізації в країнах еміграції.

Conclusions. The following features and factors of illegal labour employment as a behaviour choice of young people have been found out during the research:

1. Two behaviour variants of labour employment abroad depending on a migratory experience were found out.

2. Respondents approximately equally plan their future both in Ukraine (34 % of respondents) and abroad, almost the third of surveyed people is not determined yet.

3. As to the migratory moods of schoolboys and schoolgirls, the 90 % of surveyed expressed a desire to depart abroad.

4. Respondents specified a purpose of possible travelling abroad: 32 % of surveyed – on a permanent residence, 27 % – to study, 14 % – to work, from other reasons – 27 % schoolboys and schoolgirls.

5. Majority of surveyed people specified simultaneously few reasons of travelling abroad: «To travel», «To increase the material welfare», «Unemployment in Ukraine», «To give the proper

education, social status to their children or to help their relatives», «To achieve knowledge and skills, unavailable in the motherland», «Better medical, social and living conditions abroad», «Lack of professional implementation in Ukraine», «Professional self-realization, better working conditions outside Ukraine», «Replenishment of family budget», «Presence of parents and other relatives abroad». It testifies that young people still do not find possibility for their professional, social, personal self-realization in their country and even absence of parents and other relatives abroad is not a serious barrier for migration.

6. As to the intentions of the surveyed schoolboys and schoolgirls to work legally or illegally abroad in the future, 66 % respondents would like to work abroad illegally.

7. The significant advantage of employment in the sphere of trade and service, including hotel business is given by the respondents.

8. The majority of surveyed people are not determined yet as to the possible term of their stay abroad; the fifth part of respondents would remain abroad forever. This testifies the presence of categorical persuasion about impossibility of realization of their aims in Ukraine at these respondents.

9. The USA and UK, then Italy, Germany, Poland, France, Canada, Spain were specified as the most attractive countries for labour migration by respondents. The majority of these respondents speak Russian, English, Polish or German.

10. More than a half of respondents pointed out that if it would be possible to stay abroad, they take advantage of it opportunity.

11. The attitude of respondents to the people which migrate to work abroad in majority of respondents is positive or indifferent. Only 13 % of respondents do not have friends or relatives-labour migrants, the rest of the respondents can see experience of employment abroad of people of their social surroundings.

12. The experience of labour migration of respondents' relatives is different. The most difficulties for labour migrants – relatives or friends of respondents – are the language barrier, impossibility of fast employment, impossibility to communicate with family. However for the most of the respondents these obstacles will not prevent the migration. The majority of surveyed people consider that the travelling abroad will help to realize their vital plans, the third of respondents hesitates with an answer.

13. Young people are quite seriously concerned if any required and what information is needed before going abroad which is the positive phenomenon (on average, the ordinary respondent pointed not one, but one third from the all offered variants of necessary information for migration). Most frequently all polled pupils specified a need to be informed about organizations which assist in legal employment, about social environment in which they will work, conditions of labour and procedure of immigrant legalization in the countries of emigration.

14. The level of satisfaction of the respondents own awareness in the researched area is characterized as lower middle level. Research results in founding out the need to increase awareness among youth on all questions presented in a questionnaire, especially on questions related to social adaptation of migrants as it is with this question that respondents indicated the lowest level of awareness. During the survey it was found that if respondents have a desire to go to work abroad, most will seek information to relatives, friends and acquaintances who worked abroad.

15. The features of the identified migratory behaviour patterns of young people should be taken into account when making demarketing decisions to reduce demand on such type of disutility as illegal labour migration. These decisions may include the following: to intensify the marketing communication policy targeted to people which possess migratory experience; to conduct the preventive informing of young people at school; to raise awareness of risk groups of organizations that provide assistance with legal employment, with obtaining information about social environment in which a person aims to work, conditions of labour and procedure of legalization possibility in countries of emigration.

Використана література

1. Гальчинський, А.С. Україна – на перехресті геополітичних інтересів [Текст] / А.С. Гальчинський. – К.: Знання України, 2002. – 178 с.
2. Котлер, Ф. Стратегический маркетинг некоммерческих организаций [Текст] / Ф. Котлер, А.Р. Андреасен. – Ростов н/Д: Феникс, 2007. – 854 с.

3. Соціально-економічні та етнокультурні наслідки міграції для України [Текст]: зб. матеріалів. наук.-практ. конф. (27 верес. 2011 р., м. Київ) / Нац. ін-т стратег. дослідж.; упоряд. Малиновська О.А. – К.: НІСД, 2011. – 342 с.
4. Трудова міграція як інструмент інтернаціоналізації. Збірка матеріалів комплексного дослідження трудової міграції та ринків праці. Іспанія, Італія, Молдова, Україна, Російська Федерація [Текст] / А. Монтанарі, А. Путіні, Т. Наполітано, М.А. Батіста та ін. – Львів: Друкарські куншти, 2010. – 380 с.
5. Чорна, В.О. Складові елементи механізму оптимізації міграційних потреб і мотивів населення [Текст] / В.О. Чорна // Наукові праці. Соціологія. – 2011. – Т. 156. – Випуск 144. – С. 52 – 56.
6. Concepts and Methods in Migration Research. Conference Reader / R. Breckner, N.G. Schiller, J.H. Hoffmeyer-Zlotnik and oth.; K. Schittenhelm (ed.). – 2007. – 153 p.
7. Iosifides, T. Qualitative migration research: Some new reflections six years later / T. Iosifides // The Qualitative Report. – 2003. – № 8 (3). – P. 435 – 446.
8. Moving Europe: EU research on migration and policy needs Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. – 2009. – 48 p.